

COMUNICACIÓ

Ignasi Boada: *Natura i voluntat de poder*

Més que una descripció històrica del que s'entén per naturalesa, o del que s'ha entès per naturalesa al llarg de la cultura occidental, preferiria cenyir-me a una qüestió de *mètode*. Voldria més aviat reflexionar per mitjà de quins procediments establím el que és naturalesa i el que no ho és; més concretament, en quin context discursiu i metafísic pren sentit la noció de natura.

Schelling sostenia que una cultura es troba en crisi en el moment en què no sap traçar d'una manera prou definida quins són els límits de la naturalesa. Crec que avui per avui ens trobem en una situació com la que Schelling descriu en el seu llibre *Filosofia de la revelació [Philosophie der Offenbarung]*. Dic això perquè difícilment trobem després de la irrupció de la modernitat i molt especialment del pensament positivista i neopositivista una concepció de la realitat que no prengui en consideració d'una manera molt determinant els criteris de les ciències naturals per a establir què és la veritat del que està tractant. Tant és així que el discurs des d'on es predica l'ésser amb més propietat és el discurs avalat pels mètodes de les ciències naturals.

Per exemple quan diem que l'home és en un 90% aigua. O bé: *«Humans i ratolins són més semblants que no pas a primer cop d'ull s'endevina. Com a mínim, genèticament parlant. Tres científics acaben de revelar que els dos mamífers comparteixen el 99 % dels gens. La troballa forma part d'una ambiciosa investigació internacional que, per primer cop, ha elaborat i analitzat la seqüència del 95 % del genoma del ratolí. Només l'1 % restant, 300 gens, és el que determina a cada espècie»* (Notícia apareguda el 5 de desembre del 2002). La mentalitat que s'expressa en aquesta línia troba el seu origen filosòfic en la convicció que l'analogat principal de l'ésser es mostra en la manera com aquest ésser es determina des del concepte. Una cultura es defineix en bona mesura per allò que considera real. I allò que considerem real és principalment allò que el discurs que procedeix per mitjà dels mètodes de la ciències naturals determinen com a real.

En definitiva: la ciència natural (faig servir aquesta expressió

de manera general) lidera en el nostre món la capacitat de determinar què és la realitat.

No cal dir que aquesta noció ha calat fons no solament en la mentalitat general dels occidentals, sinó fins i tot en moltes de les persones que tenen la responsabilitat de pensar la realitat des de disciplines que no tenen necessàriament el seu punt de partença en la revolució científica (percert: per a mi aquesta denominació és com a mínim revisable, perquè les línies de continuïtat entre el pensament escolàstic i el pensament científic són massa evidents com per parlar d'un trasbals de socarrel, és a dir, de revolució).

Això explica la importància enorme que adquireix el llenguatge matemàtic (el llenguatge amb què està escrit el llibre de la naturalesa) com a autèntic codi que permet desxifrar la realitat que és en la mesura que coincideix amb el pensament. La precisió sedueix; sedueix un pensament que pensa per poder dominar. I si aquest pensament científic ha triomfat i triomfa d'una manera tan rutilant, especialment el pensament que s'expressa per mitjà dels mètodes de la física matemàtica o de la genètica, és perquè la precisió en la predicció i la capacitat de domini desperten en nosaltres una seducció molt potent. Valdria la pena de preguntar-nos: Què *volem* quan considerem la naturalesa des del pensament?

Crec que la importància d'aquesta seducció no queda palesa solament per la transformació tecnològica, sinó també en bona mesura pel complex d'inferioritat que han demostrat tenir una part molt important de les disciplines del coneixement en relació als mètodes científics.

Crec que una de les maneres d'expressar la debilitat de la cultura occidental postmoderna és al·ludint al fet que aquesta cultura no té una expressió mítica fundacional per a comprendre els límits de la naturalesa. Tant en la tradició que es manifesta en el platonisme, com en la tradició judeo-cristiana, la naturalesa era el resultat d'una creació *ad modum artis*. Per això la naturalesa es podia concebre com una alegoria, com una realitat simbòlica, com allò que encara Baudelaire deia: «La natura és un temple on els pilars vivents deixen sortir confuses paraules, l'home hi passa a través d'un bosc de símbols, etc...» [*«La nature est un temple où des vivants piliers laissent parfois sortir de confuses paroles, l'homme y passe à travers d'une forêt de symboles...»*]. L'art i la creació artística

eren el paradigma que expressava l'origen no natural del món. En un cert sentit la naturalesa era artificial. La naturalesa tenia límits ontològics que s'expressaven de manera mítica i que permetien una comprensió, certament limitada, però en tot cas, penso, una mica més matisada del que es posa de manifest quan es diu que els gens de l'home coincideixen en un 99 % amb els del ratolí, donant a entendre que la resta dels gens (l'especificitat de cada espècie) gairebé es pot considerar una quantitat negligible.

Per què les ciències de l'esperit fracassen, a despit de llur desenvolupament tan potent, a exercir el paper excel·lent que tenen les ciències de la natura en el seu àmbit? –preguntava Husserl!

És completament inútil endegar un intent esquemàtic de resposta a la pregunta que formulava Husserl en 1935. I, amb tot, faré els possibles per exposar el meu punt de vista – això sí: de la mà de la proposta de Husserl.

En primer lloc, cal dir que la naturalesa forma part del món.

En segon lloc, cal dir que el món no és el planeta. El planeta és el correlatiu objectiu d'una consciència tecnològicament mediatitzada de la realitat. No hi ha planeta sense una màquina que estableixi la realitat com a objecte per a ella. El planeta no l'hem vist mai immediatament, ens el mostra la màquina, i és perquè ens el mostra la màquina que diem que és real. És més: diem que és la realitat. La mateixa paraula té quelcom de significatiu: el mot «planeta» prové del grec *planétes* i significa tant com «errant, extra viat, vagabund» (del verb *planáo*, que significa desviar, enganyar o apartar-se del bon camí o divagar). El planeta és un objecte que podem entendre (sabem cada cop més com funciona), però això té un preu: i és que cada cop el comprenem menys.

En tercer lloc, es pot parlar de la causa del planeta, però no té gaire sentit parlar de la causa del món. Quan parlem del món tindrà sentit més aviat de parlar del *principi*, el sentit de la paraula grega *arkhé* o bé en el sentit de la paraula hebrea *bereshit*. Dic això perquè la noció de món només té sentit en el si d'una consciència que opera amb un llenguatge que no es pot assimilar al llenguatge

1. Cf. HUSSERL., *La Crise de l'humanité européenne et la philosophie*, Publication des *Archives Husserl* à Louvain. Conferència pronunciada el 7 de maig del 1935, p. 230.

matemàtic o conceptual (és a dir: aquell llenguatge per al qual la veritat no equival a l'adequació de la cosa a l'intel·lecte).

En quart lloc, el món només té sentit si el considerem com a expressió metafísica (meta-natural) o espiritual. El món és l'expressió d'una comprensió mítica de la realitat, i és precisament perquè la naturalesa és un element d'aquest món (com ho és l'art) que allò que ens permet de comprendre la naturalesa és fonamentalment un pensament que és capaç de pensar el principi, no pas el pensament que quan diu pensar pensa la causa; un pensament capaç de dir el símbol, no aquell que quan parla es mostra estrictament incapaç d'apartar-se dels límits del concepte.

No té sentit de considerar la naturalesa com una realitat aliena a l'esperit, com tampoc no té sentit el fet de considerar que el saber de l'esperit (allò que Husserl i els alemanys anomenen les *Geisteswissenschaften* i que segurament nosaltres no hem tingut mai) s'ha de fonamentar en el saber natural. La naturalesa no és sinó en la consciència mítica d'un món.

Les anomenades ciències de la naturalesa són extraordinàriament precises. I la precisió ens ha seduït. Per què? Segurament perquè ens permet dominar. En realitat quan dominem com dominem ho podem fer perquè no sabem què dominem. Dominar no és saber. Les ciències de la naturalesa, i amb elles la naturalesa tal com es comprèn des d'aquestes ciències, és un problema cultural, històric, no pas físic. És un problema antropològic, no pas matemàtic ni experimental. Cada cop més sabem com funciona la naturalesa, que vol dir: cada cop menys sabem què és.

COL·LOQUI

Jordi Sales: Aquesta comunicació és plena de coses molt interessants. Vull comentar alguns punts. Un, sobre aquesta dominació de la tecnologia, cal parlar de la vulnerabilitat del vivent humà en la situació de la terra, on hi ha llamps, on hi ha serps, mosquits que piquen, on fa fred..., perquè si no, no s'entén per què és tan orgullós aquest saber natural. En el segon capítol del meu llibre *Coneixement i situació* explico que hem posat remei a una situació inhòspita. Existeix el perill real de caigudes abans de la caiguda moral.

Dos, si existeix voluntat de poder és perquè volem ferma, plaça dura, i no volem fang. Husserl té un inèdit titulat «La terra és plana i no es mou», on diu que la terra planeta l'hem de veure, que la primera experiència de la terra és la d'una realitat que no es mou...

Tres, en què ha consistit en veritat la revolució científica? Crec que hem d'anar a buscar la visió que tenim del segle XVII en la retòrica de les polèmiques ideològiques del XIX. Vostè ha parlat de «civilització postmoderna». Miri: o estem en una crisi, o estem en la barbàrie, o estem en la civilització moderna; però *no* estem, no podem estar, en la civilització postmoderna. Per a pensar la qüestió, ens hem de fixar en el joc hermenèutic de fer pares fundadors. Aquest joc comença amb els intel·lectuals anticlericals del segle XIX, concretament amb el cas Dreyfus. El que sí que té sentit és parlar de la revolució científica, perquè aquesta sí que ha guanyat. Però els mites fundadors de la darrera modernitat es fan sobre les lluites ideològiques del segle XIX. La cosa, simplificant-la, ha anat així: dels clergues hem passat als intel·lectuals, i dels intel·lectuals als comunicadors...

Per últim, deixi'm fer-li notar que la ciència no ha manat mai. En el segle XIX la figura de poder és l'enginyer, i en el XX és l'empresari...

Ignasi Boada: Sobre la vulnerabilitat de l'home com a motiu de la voluntat de poder, voldria fer una distinció. Una cosa és la possibilitat d'arribar a un punt d'equilibri entre la naturalesa i l'home (sense sentir-se en perill ni posar en perill la naturalesa), i una altra de ben diferent és la relació amb la naturalesa que es basa en la voluntat de poder. En aquest segon cas no hi ha

consciència dels límits: l'ésser s'entén com a esdevenir, sempre en vull més i, com que puc fer-ho, simplement ho faig. La voluntat de poder és insaciable. I jo sostinc que aquesta precisament és la relació de la civilització moderna o postmoderna amb la naturalesa.

Dos. Respecte a la revolució científica, dubto que ho sigui de debò, perquè parlar de ciència és parlar de saber, i el saber sap la veritat o no sap. No crec que hi hagi revolució en el saber. Si el primer saber era saber, ja ho era de la veritat: no hi ha revolució, perquè es tracta sempre de la mateixa veritat. Kant, que és modern, defineix la veritat com a adequació de la cosa a l'intel·lecte, exactament igual com un autor pre-modern com és sant Tomàs. Hi ha canvi en els mètodes, però no en la concepció de la veritat: els canvis són metodològics però no ontològics.

En fi, la qüestió de la postmodernitat. Sí que es pot parlar d'una certa cultura postmoderna. El moment de ruptura amb la modernitat l'assenyalaria amb dos símbols: pel que fa a la filosofia, amb l'obra de Nietzsche; pel que fa a la història, amb la Primera Guerra Mundial. Aquest moment de ruptura representa el fi de la confiança que hi ha història, home, món i progrés.

Francesc Fortuny: Acaben de diferir greument el Dr. Sales i el Dr. Boada. La conferència d'abans anava de la *Poètica* d'Aristòtil, i ara va de la *Física* d'Aristòtil. En aquesta segona obra, en el seu llibre I, Aristòtil diu que davant de discursos contradictoris convé guanyar un nivell superior que els subsumeixi tots dos... D'acord: no hi ha cap diferència entre l'escolàstica i la ciència. Cal, aleshores, l'anàlisi semiòtica dels discursos. Hem d'arribar a perioditzar bé la història per a tenir una àmplia gamma de comprensió dels discursos que s'han donat sobre l'home i sobre la natura. El que veuríem és que ni l'home és home ni la natura és natura: el que hi ha és un únic discurs que s'ha anat esquinçant en presentacions retòriques diferents. Vivim naturalment quan reconeixem que no tenim natura. Només tenim retòrica històrica, que ens permet dialogar i pujar un nivell el discurs.

Ignasi Boada: D'acord. La natura és retòrica. No és una cosa aliena a l'home sinó que és especulativa: no hi ha naturalesa al marge de l'esperit.

Jordi Sales: Jo crec que és preferible la caracterització de Leo Strauss que parla d'onades de modernitat. Els primers moderns serien Maquiavel i Hobbes, que són moderns perquè trenquen una tradició («modern» és, precisament, el qui trenca una tradició, i per això no es pot ser postmodern). La segona onada estaria representada per Rousseau, i la tercera i última per Heidegger i Nietzsche. Els postmoderns, en realitat, són els antimoderns. La modernitat que en el segle XIX construeix el mite del XVII és vençuda per l'antimodernitat de Nietzsche i Heidegger...

Jo estic en contradicció fraterna amb l'Ignasi Boada, però no m'agrada que em sintetitzi el Dr. Fortuny. En la situació platònica, per exemple en *La república VII*, es defensen les matemàtiques contra l'escola d'Isòcrates que diu que tot el que fem són discursos. Contra la idea que tot és retòrica, Plató diu que hi ha discursos que versen sobre alguna cosa que es pot aprendre i, doncs, que es pot saber alguna cosa que és: aritmètica, geometria, etc. Aquí, entre la retòrica (que és producció, *póiesis*) i la pretensió que la ciència no és més que maneres de dir, hi ha un problema que és constant, que ja trobem en els grecs. Tot és retòrica, però hi ha també els *máthema*, «aquelles coses que poden ser enteses i compreses», que donen un cert model cognoscitiu. La ruptura del segle XVII té a veure amb això: hi ha coses que es poden aprendre.

Ignasi Boada: El terme «modernitat» és ambigu. Es pot entendre com «allò últim», però també es pot entendre com la cultura filosòfica i científica que comença en el segle XVII. Vostè ho ha entès de la primera manera, i així és evident que no té sentit parlar de postmodernitat. Però jo ho entenc de la segona manera. En aquest sentit acadèmic s'entén bé què volia dir jo. Entenc que el que dic pot ser discutible, però no voldria que fos contradictori. Sobre la qüestió del valor de la ciència i de la retòrica, és un debat de fons, que ultrapassa les possibilitats d'aquests col·loquis. Discutim si la paraula és representació de l'ésser o si és l'ésser mateix. Si ho entenc bé, per a vostè és representació. Jo considero que la paraula és l'ésser. Anar per aquest camí avui ens duria massa lluny...

Dr. Iguasi Boda.